

1986/3: 2-8

SOCIODROME

waarin opgenomen de mededelingen der
Nederlandse Sociologische en Antropologische
Vereniging

Redactie:

Jacqueline van Duin
Benjo Maso
Peter Nas
Piet Nijhoff
Henk Tromp
Jojada Verrips

Redactiesecretariaat:

Carolien Bouw
Van Woustraat 110 II
1073 LS Amsterdam
telefoon 020-627984

Kopij: in viervoud sturen naar bovenstaand adres

Reacties op dit nummer: De redactie stelt schriftelijke reacties op de inhoud van dit nummer op prijs, mits deze niet langer zijn dan 350 woorden, en binnen twee weken na de verschijning van dit nummer zijn ontvangen. Voor uitvoeriger reacties plege men vooraf overleg met de redactiesecretaris.

Ledenadministratie — Adreswijziging

Leden van de NSAV wordt verzocht hun adreswijziging uitsluitend op te zenden naar het secretariaat:
Mauritsweg 44, 3012 JV Rotterdam

Administratie

Boompers boeken- en tijdschriftenuitgeverij bv te Meppel.
Voor abonnementen, losse nummers en de opgave van advertenties wende men zich tot het adres van de uitgeverij: Boompers, postbus 58, 7940 AB Meppel
telefoon 05220/54306
Giro Boompers 2756509
Bankrek.nr. 47 69 09 775 Amro-bank Meppel

Sociodrome verschijnt 5 x per jaar
Het abonnement kost f 43,-
Advertentietarieven op aanvraag
Abonnementen kunnen wel tussentijds ingaan, maar niet tussentijds beëindigd worden.
Opzeggingen ten minste één maand voor het einde van de jaargang

'Verhaal en werkelijkheid':

Sjaak van der Geest

Wetenschappers hebben geen goede naam in de kunst. Zij bederven menselijke genoegens met hun eindeloze ontledingen. Muziek en poëzie, eten en drinken, verliefdheid en erotiek, alles wordt onherkenbaar in de handen van een wetenschapper, of dat nu een chemicus, een socioloog of een literatuurwetenschapper is. Allen lijken ze die onbedwingbare lust tot uiteenrafelen te hebben. Het begon met natuurwetenschappers en anderen volgden, geïmponeerd als ze waren door de 'successen' van de eersten.

Tegelijkertijd is er echter onbehagen blijven bestaan over deze vervreemdende rol van de wetenschap, niet alleen bij hen die deel uitmaken van maatschappij- of geesteswetenschappen, maar ook bij prominente natuurwetenschappers zoals bijvoorbeeld Bacon, Pasteur en Einstein. De afgelopen jaren lijkt dat onbehagen sterk gegroeid te zijn en vertoont zich op talloze gebieden en in vele vormen. Pleidooien voor een meer holistische benadering (en 'holistisch' kan blijkbaar van alles betekenen) treft men aan in de fysica, de medische wetenschap, de psychologie en de economie, om slechts vier voorbeelden te noemen.

Ook in de sociale wetenschappen bestaat dit onbehagen, met name blijkt dat uit de toenadering tot wat men de antipode van wetenschap zou kunnen noemen, de kunst. De vertolking van de kunstenaar, zijn interpretatie van de werkelijkheid, krijgt, om het wat paradoxaal te zeggen, steeds meer wetenschappelijke erkenning. Hoe wijd-verbreed die erkenning is bleek toen in februari j.l. een symposium georganiseerd werd waarin sociale en literatuurwetenschappers elkaar zouden ontmoeten rond 'literatuur'. Tegen de 150 belangstellenden meldden zich aan en twintig van hen schreven een paper. Wat gepland was als een ontmoeting van enkelen uit de sociale en literatuurwetenschap werd tenslotte een nogal massale 'marktdag' met voor 'elk wat wils'. Het symposium werd op 9 februari in de Balie te Amsterdam gehouden onder de titel 'Verhaal en Werkelijkheid': Interdisciplinair Symposium van Antropologen, Sociologen en Literatuurwetenschappers'. Initiatiefnemer was de Afdeling CA/SNWW van de NSAV, medewerking kwam van de Vakgroep Algemene Literatuurwetenschap van de Vrije Universiteit en

wetenschappers en literatuur

subsidie werd verleend door de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

In plaats van verslag te doen van het symposium wil ik hier enkele opmerkingen maken over het thema van die dag, waarbij ik nu en dan verwijs naar bijdragen en discussies op het symposium.

Eigenlijk waren er drie 'werelden' die elkaar ontmoetten, drie 'partijen', namelijk sociale wetenschap, literatuurwetenschap en literatuur. Daarbij valt onmiddellijk op dat de derde 'partij' alleen in passieve zin aanwezig was; er waren geen schrijvers of dichters, maar toch werd er vooral over *hen* en *hun* werk gesproken. De wetenschappers van beide kampen dongen als het water naar de gunst van de literatoren, maar dezen hadden wel iets anders aan hun hoofd. De literatuur was zowel de grote af- als aanwezige. Wanneer we de ontmoeting als een driehoeksverhouding voorstellen waarbij – wat ongebruikelijk in een driehoeksverhouding – één partij (literatuur) avances van twee kanten ondervindt zonder die te beantwoorden en de twee andere partijen tevens elkaar het hof maken, dan kunnen we vier 'toenaderingen' onderscheiden. Bij drie daarvan ben ik als cultureel antropoloog betrokken: 'Sociale wetenschap zoekt literatuur'; 'sociale wetenschap zoekt literatuurwetenschap'; en 'literatuurwetenschap zoekt sociale wetenschap'.

Sociale wetenschap zoekt literatuur

Wat 'hebben' sociale wetenschappers met literatuur? Ik denk vooral drie dingen: literatuur is voor hen onderwerp, bron en methode van onderzoek. Dat literatuur *onderwerp* van studie is, is niets nieuws. Literatuur *bestaat* nu eenmaal, zij heeft een sociale functie, een culturele betekenis en trekt derhalve de aandacht van de sociale wetenschapper. Literatuur in de vorm van verhalen, spreekwoorden, raadsels, 'moppen', gedichten en liederen speelt een rol in socialisatie van kinderen, in politieke legitimering, in religieuze expressie, in presentatie van culturele identiteit en maatschappelijke positie en – heel algemeen – in het uitwisselen van menselijke ervaringen. Tijdens het symposium werd onder andere door W. van Peer en

H. van Lierop-Debrauwer op deze sociale functie van het verhaal gewezen. Verhaal-tradities in een bepaalde cultuur drukken zelfs hun stempel op wetenschapsbeoefening. Drie 'scholen' in de psychologie (cognitieve, Freudiaanse en behavioristische psychologie) zijn, volgens de cultuur-psycholoog H. Kempen, medebepaald door het type van verhalen dat courant was in de cultuur waarin zij ontstonden.

Literatuur vertegenwoordigt ook een *methodologie* voor de sociale wetenschapper. Het model van de natuurwetenschap verliest voor velen zijn aantrekkingskracht. Het ideaal van een 'harde' wetenschap die het menselijk denken en handelen terugbrengt tot wetten en determinanten kalft in snel tempo af (zonder overigens te verdwijnen, getuige onder meer het werk van Marvin Harris in de culturele antropologie). Een belangrijke overweging, althans in de antropologie, is daarbij geweest dat het natuurwetenschappelijke model de mens en de menselijke ervaring geweld aandoet. Enerzijds gebeurt dat door te generaliseren naar wetmatigheden [zo wees Van Velzen er in 1967 al op dat we van alles 'weten' over *de* moeders broer in Afrika maar niets over Ome Piet en Ome Jan; (mijn vrije vertaling)], anderzijds door mensen op te splitsen in vaktechnische analyse-eenheden, waarbij het zicht op de gehele mens verloren gaat (zoals vaak gebeurt bij medische 'behandeling'). Zicht op de gehele mens en zijn context hoopt men te herstellen door een meer literaire benadering. Het is dan ook niet verwonderlijk dat uitingen van een meer 'literaire antropologie' in groten getale te vinden zijn in een tijdschrift dat zich inzet voor meer humanisme in deze tak van wetenschap, namelijk de *Anthropology and Humanism Quarterly*.

Ik zie voornamelijk drie trends of thema's in antropologische beschouwingen over literatuur als methodologie en ik verwacht dat parallelle trends zich ook in andere sociale wetenschappen voordoen. Ten eerste is er de bewondering voor de literaire beschrijving *als* antropologische beschrijving. Die bewondering kan zich richten op de uitdrukkingskracht en stijl van de schrijver (A. Köbben's betoog over Willem Elsschot was daar een voorbeeld van; zie het vorig nummer van

Sociodrome), maar kan ook gebaseerd zijn op meer theoretisch-methodologische overwegingen. Zo zei de Franse schrijver Claude Simon onlangs in een interview – met een verwijzing naar Paul Claudel – dat hij in zijn werk de werkelijkheid niet trachtte te verklaren maar er zo over wilde schrijven dat anderen hem verklaarbaar, begrijpelijk, zouden gaan vinden. Veel antropologen kunnen zich daar waarschijnlijk mee verenigen. Wij herkennen ons in de schrijver die ‘iets gezien heeft’ en zijn visie aan anderen meedeelt. Het gaat ons niet zozeer om de feiten maar om de betekenis van die ‘feiten’ in een context, en dat is altijd een ‘verhaal’. Het vertellen van een verhaal lijkt derhalve dichter de antropologische ambitie te benaderen dan het tellen, ontleden en verklaren van feiten. Zowel de schrijver als de antropoloog streven – in de woorden van Geertz – ‘true fiction’ na, dat wil zeggen: *ware interpretaties* [Clifford 1986]. In zijn essay over het Balinese hanengevecht schrijft Geertz [1973: 448] dat het begrijpen van culturele verschijnselen niet zou moeten verschillen van de wijze waarop men een literaire tekst binnendringt, men dient de cultuur als een tekst te lezen. Schrijvers worden dan ook steeds vaker beschouwd als sociale wetenschappers in cognito, of zelfs: als ‘betere’ sociologen en antropologen. Zo vonden (op het symposium) H. Groenendijk en M. Morée de Engelse romanschrijfster Nina Bawden in haar literaire weergave van man-vrouw relaties een betere sociologe dan de professionele sociologe Lilian Rubin die over datzelfde onderwerp publiceert. N. Mulder benadrukte dat Khonkhai, een Thaise schrijver van verhalen, slaagt in precies datgene wat antropologen nastreven: de lezer een blik achter de gepresenteerde façades van een samenleving bieden.

Een tweede trend, die als vanzelfsprekend uit de eerste voortvloeit, is dat antropologen bewust literaire vormen en procédé's gaan toepassen om hun onderzoekservaringen meer adequaat tot uitdrukking te brengen. Zij schrijven gedichten en verhalen of gaan zich in hun etnografisch werk van een literaire stijl bedienen. Een bundel met poëzie van antropologen is onlangs verschenen onder de titel ‘Reflections: The Anthropological Muse’ [Prattis 1985]. In Nederland is onder meer van de antropoloog W. van Binsbergen [1979] bekend dat hij gedichten en verhalen schrijft, en daar meer belang aan hecht dan aan zijn wetenschappelijke publicaties. Over die publicaties zegt hij: ‘Ze zijn weinig meer dan mijn pasmunt in een wetenschapseconomie; ik maak ze aan als een valsemunter...’ [p. 118]. De gedichten daarentegen: ‘...

gaan over de poging om fundamenteel onoplosbare tegenstellingen die mijn leven en denken beheersen (en die zozeer in ons sociaal en economisch stelsel verankerd zitten dat ze zich in analoge vorm bij anderen... zullen voordoen) te overbruggen, op een manier die alleen binnen de hulpeloze en toch dwingende vormgeving van het kunstwerk mogelijk is...’ [p. 121].

Van Binsbergen (die hier in poëtische beelden over de wetenschap en in wetenschappelijke termen over poëzie schrijft) geeft de voorkeur aan het literaire omdat het *persoonlijk* is, en daarmee is een belangrijke ontwikkeling in de antropologie genoemd: het persoonlijke ‘mag’; het is zelfs ‘in’. Eigenlijk is het nooit helemaal afwezig geweest in antropologische veldwerkverslagen, maar nu wordt de antropoloog veel vaker de echte hoofdpersoon. Het gaat niet meer om de anderen ‘an sich’, maar om *ik en de anderen*. Die wending was het logisch gevolg van het loslaten van objectiviteitspretenties en de toenemende interesse in *betekenis*. Wat de literator altijd al heeft gemogen, mag de antropoloog nu ook: vanuit zichzelf schrijven. Geertz is hier een sprekend voorbeeld van. Vooral onder Amerikaanse antropologen is deze literaire en persoonlijke wending zeer in trek, zie bijvoorbeeld Clifford [1983, 1986], Tyler [1984] en Webster [1982, 1983, 1986].

Het zou echter een vergissing zijn te denken dat dit iets ‘nieuws’ is. Bovengenoemde auteurs presenteren overvloedige voorbeelden waaruit blijkt dat het literaire en het persoonlijke altijd bestaan hebben in de antropologie. Dat is de derde trend waar ik op wil wijzen: de herontdekking van het literaire in het verleden van de antropologie. Het bestond wel vaak min of meer clandestien. Laura Bohannan schreef haar antropologische roman ‘*Return to laughter*’ (haar meest gelezen werk) onder een pseudoniem. Blijkbaar vond zij het te riskant haar literaire aspiraties aan collega-antropologen te bekennen. Anderen kwamen er wel voor uit, bijvoorbeeld Mead, Sapir, Benedict en Hilda Kuper, maar blijkbaar werd het niet van antropologisch belang geacht, evenmin als de andere ‘hobbies’ die antropologen toevallig hadden. In de huidige reflecties op het werk van deze ‘klassieke’ antropologen worden hun literaire aspiraties echter wel serieus genomen. Deze vormen het bewijs dat het verzet tegen het dominerende natuurwetenschappelijke model er altijd geweest is. Een welsprekende vertolker van dat verzet is Evans-Pritchard geweest, zie bijvoorbeeld zijn Marett Lecture in 1950 [in Evans-Pritchard 1962: 13-28]. ‘Anthropology may never legitimately be called a science – it may always remain an

art' [Evans-Pritchard, geciteerd in Hauschild 1979: 168].

Het literaire manifesteerde zich echter niet alleen in de verhalen, romans en gedichten van deze antropologen, maar ook in hun zogenoemde wetenschappelijke werken. De etnografieën van, bijvoorbeeld, Malinowski, Evans-Pritchard, Bateson en Turner zijn tegelijkertijd literaire producten vol stylistische procédés [zie ook Marcus & Cushman 1982], die de lezer moeten 'verleiden' te geloven in de visie van de auteur. Ik zal daar nog op terugkomen als we over de relaties tussen sociale en literatuurwetenschap spreken.

De derde 'affaire' die de sociale wetenschapper met literatuur heeft, geldt de literatuur als *bron van onderzoek*, als informant. Als literaire auteurs, zoals zojuist is betoogd, sociale wetenschappers in cognito zijn, waarnemers die maatschappelijke en psychologische gebeurtenissen interpreterend trachten te beschrijven, dan zijn literaire geschriften ook potentiële bronnen van onderzoek. Zij bieden een beeld van de werkelijkheid, niet een 'objectieve' afspiegeling, maar een persoonlijke visie van de auteur, die er echter niet aan ontkomt een bepaald beeld te schetsen van een werkelijkheid, of dat nu de ervarings- of de verbeeldingswereld is, iets wat daadwerkelijk beleefd wordt of iets wat gevreesd, verdrongen of gewenst wordt [zie Goudsblom 1979: 8]. Literaire produkten zijn onontkoombaar bronnen van informatie. Als informant is literatuur echter moeilijk te doorgronden. Zij kan clichés verkondigen, façades oprichten, maar zij kan ook schokkende onthullingen doen. Net als de menselijke informant kan zij dubbelzinnig en zelfs leugenachtig zijn, maar ook de liegende informant, merkte Saiamone [1977] op, verschaft veel informatie. De vergelijking met de menselijke informant kan nog verder doorgetrokken worden: slechts als men de informant leert kennen, begrijpt men ook wat hij te zeggen heeft. Hij kan de visie verkondigen van heerser of van onderdrukte, van conformist of rebel, van man of vrouw, van kind of ouder. Op het symposium trachtten diverse sociale wetenschappers zo de literatuur als informant te benaderen. N. Mulder, die reeds genoemd is, ondervroeg de Thaise auteur Khonkhai over de verborgen gewelddadigheid van diens maatschappij. R. Schefold trachtte een Mentawaise (Indonesië) mythe te lezen als expressie van mannen- en vrouwenperspectief binnen die samenleving; L. Clerk las sprookjes als informatie over hoe vroeger gezinsrelaties geweest zouden kunnen zijn; M.G. Ploeg trachtte via oude Maya verhalen iets meer te weten te komen over deze oude Midden-Amerikaanse samenleving; en F.H. Munning

deed verslag van een inhoudsanalyse van emotioneel-expressief taalgebruik in Nederlandse en Vlaamse romans, ervan uitgaande dat deze teksten een betrouwbare afspiegeling boden van het feitelijke taalgebruik in de diverse lagen van de bevolking. Dit brengt mij bij de volgende relatie: wat 'heeft' de sociale wetenschap met (aan) de literatuurwetenschap?

Sociale wetenschap zoekt literatuurwetenschap

De belangstelling van sociale wetenschappers richt zich op de onderzoeksmethoden, het analytische instrumentarium van de literatuurwetenschap. Als literatuur informant wordt voor de sociale wetenschapper, dan is het dringend noodzakelijk dat deze inzicht krijgt in het verschijnsel literatuur: in de verschillende soorten van teksten, in literaire genres, in de wijze waarop schrijvers personages creëren, omgaan met tijd en ruimte, en gebruik maken van metaforen. Literatuurwetenschappers constateren vaak dat sociale wetenschappers teksten op simplistische wijze behandelen, als een onproblematische afspiegeling van de werkelijkheid. Meer kennis van literaire tradities en technieken zal de sociale wetenschapper voorzichtiger doen omgaan met de literatuur als informant. Een recent voorbeeld van deze opvatting is te vinden in het proefschrift van Postel-Coster [1985], waarin Minang-Kabause romans 'ondervraagd' worden over familierelaties in die maatschappij¹.

Kennis van het literatuurwetenschappelijk instrumentarium is voor sociale wetenschappers ook van belang bij het herkennen van literaire eigenschappen in hun eigen 'wetenschappelijke' produkten. Ook sociaal-wetenschappelijke publicaties gehoorzamen aan stijl- en genrevoorschriften die zeer modegevoelig blijken te zijn. Ze zitten vol intertekstualiteit (openlijke en verborgen citaten)² en bevatten sprekende voorbeelden van klassieke retorica, kunstgrepen om de lezer te overtuigen. Een van de doeltreffendste kunstgrepen is – en ook dat is klassiek – de ontkenning van het gebruik van kunstgrepen, de 'claim' van objectiviteit. Wetenschappelijke teksten leggen ook vaak een opvallende voorliefde voor het dramatische en spectaculaire aan de dag. De titels van wetenschappelijke studies zijn vaak publiekstrekkingen waarin graag gebruik gemaakt wordt van alliteratie en gedurfd metaforen. Elders [Van der Geest 1984] heb ik er al op gewezen dat 'cassussen' in etnografieën zelden voorbeelden van dagelijkse sleur, van het gewone leven zijn. Het zijn bijna altijd dramatische vertellingen die zich zeer goed

Φ van twee Kameroneense schrijvers. De vergelijking mondde uit

lenen voor een 'narratologische' analyse [Bal 1978]. Bovendien hebben deze wetenschappelijke teksten vaker de schrijver als hoofdpersoon van het verhaal dan tot dusver werd beseft. In zijn bijdrage op het symposium vergeleek P. Geschiere zijn eigen – antropologisch – werk over hekserij en de macht van ouderen in Kameroen met observaties hierover. In een 'bekentenis': ook hij had literaire technieken toegepast om zijn interpretatie overtuigender te doen overkomen. Inmiddels hebben vele antropologische auteurs op de literaire kwaliteiten van publicaties in hun vakgebied gewezen, en daarbij dankbaar gebruik gemaakt van literatuurwetenschappelijke inzichten. De belangrijkste zijn: Boon 1982; Clifford 1983; Clifford & Marcus 1986; Marcus & Clifford 1985; Marcus & Cushman 1982; Tyler z.d.; Webster 1982, 1983 en 1986.

P. Zima, die zichzelf liefst tekst-socioloog noemt, trachtte tijdens het symposium literatuur en sociale wetenschap dichter bij elkaar te brengen door beide te benaderen vanuit de begrippen 'sociolect' en 'discours'. Een literatuurwetenschappelijke analyse van literaire en sociaal wetenschappelijke teksten brengt hun beider discours-gebondenheid aan het licht. Bovendien bouwen auteurs in beide tradities hun 'verhaal' op door verschillende sociolecten tegenover elkaar te plaatsen.

Literatuurwetenschap zoekt sociale wetenschap

Voor wie het literaire werk niet als autonoom beschouwt, niet losstaand van de sociale werkelijkheid, kan de sociale wetenschap van belang zijn bij de interpretatie van een gegeven tekst. Zima [zie Van Luxemburg e.a. 1981: 45] beschouwt literaire teksten als een reactie op die sociale werkelijkheid. Goudsblom [1979: 8] zegt ongeveer hetzelfde als hij de 'romanwereld' een 'voortzetting van de ervaringswereld' noemt. Voor literatuurwetenschappers wordt daarmee de studie van maatschappij en cultuur een interessante hulpbron bij het analyseren van literaire teksten. Teksten kunnen slechts in hun – ook maatschappelijke – context begrepen worden. Vooral auteur en publiek verdienen daarbij aandacht, maar daarnaast zijn er de culturele tradities waar de gegeven tekst een onderdeel van is, de sociale, politieke, psychologische (enzovoorts) situaties waarop de tekst reageert of reflecteert, en de 'werkelijkheid' die de auteur gebruikt als 'materiaal' voor zijn verhaal. P. van Staple sprak tijdens het symposium van – minstens – 'zeven werkelijkheden'. De meeste van deze 'werkelijkheden' zijn het onderwerp van studie in de sociale wetenschappen. In het werk van de

literatuurwetenschapster M. Schipper komt het belang van de antropologie als complementaire wetenschap steeds duidelijker naar voren. Tijdens het symposium besprak zij het 'realisme' van enkele Afrikaanse schrijvers, die in hun oeuvre een bepaalde visie op de werkelijkheid trachtten te 'corrigeren'. Die exercitie zou onmogelijk zijn als geen beroep gedaan werd op historische en sociaal-wetenschappelijke kennis.

Om twee redenen lijkt samenwerking tussen literatuurwetenschappers en sociale wetenschappers vooral gewenst als het 'niet-Westerse' literatuur betreft. De kennis van de culturele context van een Afrikaanse roman is, in tegenstelling tot die van een Nederlandse roman, nu eenmaal gering. Wie een cultuur niet kent zal weinig begrijpen van de literaire produkten die uit die cultuur voortkomen. De antropologie kan derhalve een nuttige dienst bewijzen. De populariteit van bepaalde 'niet-Westerse' schrijvers in de Westerse wereld, b.v. Achebe, V.S. Naipaul, Marquez, Llosa, weerspreekt bovenstaande stelling niet. Die populariteit lijkt eerder een gevolg van het feit dat deze auteurs bewust – mede – voor Westers publiek schrijven. Bovendien is het zeker dat veel in hun werk door Westerse lezers heel anders begrepen wordt dan door de lezers die tot de maatschappij van de schrijver behoren. In een dergelijke situatie leert de receptie van een bepaalde tekst ons waarschijnlijk meer over het leven en de denkwereld van de lezers dan over de cultuur van de schrijver³.

Een tweede reden voor samenwerking is dat niet-Westerse teksten nog vaak hun wortels hebben in de 'orale literatuur', en via antropologen uiteindelijk op schrift gekomen zijn. In dat geval zijn antropologen niet alleen nodig als uitleggers van een vreemde cultuur, maar tevens als historische getuigen van deze overgang van mondelinge naar geschreven tekst.

Besluit

In deze nabeschuiving over het Symposium 'Verhaal en Werkelijkheid' heb ik een schets gegeven van wat sociale wetenschappers, en in het bijzonder antropologen, van literatuur en literatuurwetenschap verwachten. Wat literatuurwetenschappers van ons, sociale wetenschappers, verlangen kan ik slechts gissen, hetgeen ik hier dan ook gedaan heb. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat de grote belangstelling van sociale wetenschappers voor dit symposium meer gericht was op *literatuur*, het werk van de afwezige kunstenaars, dan op het werk van de *literatuurwetenschappers*. Terecht merkten enkele deelnemers aan het symposium op dat er

nauwelijks enige dialoog tussen beide disciplines had plaatsgevonden.

Zoals gezegd, de sociale wetenschappers voelen zich vooral aangetrokken tot het literaire. Het onderscheid tussen 'fictief' en 'werkelijk' wordt voor hen steeds problematischer. Zij vinden veel van hun wetenschappelijke ambities terug in het werk van kunstenaars die persé géén wetenschap willen bedrijven. Net als schrijvers is het hun vaak te doen om 'ware interpretaties' [Geertz 1973] van de werkelijkheid.

Of zij in hun toenadering tot literatuur prijs stellen op de diensten van de literatuurwetenschap is nog maar de vraag. Ongetwijfeld zijn er velen, vooral in de Amerikaanse antropologie, die de vraag bevestigend beantwoorden. Voor vele anderen lijkt de literatuurwetenschap echter eerder een bedreiging dan een hulp voor hun literaire aspiraties te zijn. Zij zoeken in het literaire wat juist ontbreekt in wetenschap, inclusief sociale en literatuurwetenschap, namelijk de *gehele menselijke ervaring*.

Noten

1. Overigens laat deze studie ook zien dat antropologische (etnografische) kennis onontbeerlijk is bij het lezen van literatuur uit andere culturen, een punt dat verderop ter sprake zal komen.
2. J.B. Materman verwees in zijn bijdrage over Menno ter Braak naar diens polemieken rond de 'affaire Colenbrander', de historicus die betrappt werd op plagiaat. Ter Braak merkte in dat verband op dat de wetenschap altijd voor 95% uit plagiaat bestaat. Colenbranders fout was echter dat hij het zo onhandig had gedaan. In de wetenschap bestaan blijkbaar stijlvoorschriften hoe plagiaat bedreven dient te worden. De literatuurwetenschap noemt dat 'intertekstualiteit'.
3. Blok [1974] oppert de gedachte dat bepaalde literaire producten (bijvoorbeeld Griekse treurspelen) hun cultuur van herkomst overstijgen gezien het feit dat zij ver daar buiten geapprecieerd worden. Blijkbaar bezitten zij een 'boven-cultureel' of universeel menselijk karakter. Bloks interpretatie lijkt echter overbodig als het er om gaat de appreciëring van het Griekse drama in onze maatschappij te verklaren. De Blécourt [1984: 120] wijst er m.i. terecht op dat die waardering vooral in bepaalde kringen van onze samenleving bestaat, hetgeen eerder de cultuur-gebondenheid van die literatuur bevestigt.

Geciteerde literatuur

- Bal, M., *De theorie van vertellen en verhalen. Inleiding in de narratologie*. Coutinho, Muiderberg 1978.
- Van Binsbergen, W., Wetenschap en dichterschap: Een brief. *Mandala* 3(1): 1979, p. 115-21.
- De Blécourt, W., Antropologen en verhalen. In: J. Verrips e.a. 1984, p. 113-31.

- Blok, A., Tijd en tragiek: de relatieve autonomie van de klassieke romans en drama's. *De Gids* 137 (9-10), 1974 p. 701-7.
- Boon, J., *Other tribes, other scribes. Symbolic anthropology in the comparative study of cultures, histories, religions and texts*. Cambridge University Press, Cambridge 1982.
- Van Bremen, J., e.a. (red.), *Romanthropologie. Essays over antropologie en literatuur*. Antropologisch-Sociologisch Centrum, Amsterdam, 1979.
- Clifford, J., On ethnographic authority. *Representations* 1(2), 1983, p. 118-46.
- Clifford, J., Introduction: partial thruts. In: Clifford & Marcus 1986.
- Clifford, J., en G.E. Marcus (red.), *Writing culture. The poetics and politics of ethnography*. University of California Press, Berkeley 1986.
- Evans-Pritchard, E.E., *Essays in social anthropology*. Faber & Faber, Londen 1962.
- Geertz, C., *The interpretation of cultures*. Basic Books, New York 1973.
- Geest, S. van der. De antropoloog als toneelschrijver. In: Verrips e.a., 1984, p. 45-87.
- Goudsblom, J., Problemen bij de sociologische studie van romans. In: Van Bremen e.a., 1979, p. 1-18.
- Hauschild, Th., *Der böse Blick*. Arbeitskreis Ethnomedizin, Hamburg 1979.
- Köbben, A.J.F., Elsschot als antropoloog. *Sociodrome* 1986/2, 1986, p. 10-17.
- Luxemburg, J. van, e.a., *Inleiding in de literatuurwetenschap*. Coutinho, Muiderberg 1981.
- Marcus, G.E., en J. Clifford, The making of ethnographic texts: a preliminary report. *Current Anthropology* 26(2), 1985, p. 267-71.
- Marcus, G.E., en D. Cushman, Ethnographics as texts. *Annual review of Anthropology* 11, 1982, p. 25-69.
- Postel-Coster, E., *Het omheinde kweekbed. Machtverhoudingen in de Minang Kabause familieroman*. Eburon, Delft 1985.
- Prattis, J.I., (red), *Reflections. The anthropological muse*. American Anthropological Association, Washington, 1985.
- Salamone, F., The methodological significance of the lying informant. *Anthropological Quarterly* 50(3), 1977, p. 117-24.
- Tyler, S.A., The poetic turn in post-modern anthropology: the poetry of Paul Friedrich. *American Anthropologist* 86(2), 1984, p. 328-36.
- Tyler, S.A., Ethnography, intertextuality and the end of description. Ongepubliceerd manuscript.
- Velzen, J. van, The extended-case method and situational analysis. In: A.L. Epstein (ed.) *The craft of social anthropology*. Tavistock, Londen 1967, p. 129-49.
- Verrips, J. e.a. (red.), *Romanthropologie II. Essays over antropologie en literatuur*. Antropologisch-Sociologisch Centrum, Amsterdam 1984.
- Webster, S., Dialogue and fiction in ethnography. *Dialectical Anthropology* 7(2) 1982, p. 91-114.
- Webster, S., Ethnography as story telling. *Dialectical*

Anthropology 8(3) 1984, p. 185-205.

Webster, S., Realism and reification in the ethnographic genre.

Critique of Anthropology. 6(1) 1986, p. 39-62.

Symposium-bijdragen waarnaar verwezen wordt:

Clerkx, L.E. Familieverhoudingen in sprookjes met bijzondere aandacht voor moeder-kindrelatie. Een historisch-sociologische benadering.

Geschiere, P. Tekst en antropologische context.

Groenendijk, H. & M. Morée: Intieme vreemden: oplosbaar probleem of aanvaardbaar gegeven? Een vergelijking van het werk van L. Rubin en de romans van N. Bawden.

Kempens, H. De psychologieën als verhalen: een poging tot uitbreiding van de Sapir/Whorf-hypothese.

Köbben, A.J.F. Elsschot als antropoloog.

Van Lierop-Debrauwer, H. De betekenis van het verhaal voor de literaire socialisatie van kinderen.

Materman, J.B. Menno ter Braak en het dramaturgisch perspectief.

Mulder, N. Verhaal en werkelijkheid in Thailand.

Munning, F.H. Inhoudsanalyse van belletrie als methode van cultuur-vergelijkend onderzoek.

Van Peer, W. De antropologische functie van het verhaal.

Ploeg, M.G. Verhaal en werkelijkheid met betrekking tot de Maya samenleving.

Schefold, R. Mythen-versies en het perspectief van de vrouw: een voorbeeld uit Mentawai, Indonesië.

Schipper, M. Tekst en literaire context.

Van Stapele, M. Verhaal en zeven werkelijkheden.

Zima, P. Verhaal en werkelijkheid: een tekstsociologische benadering.

(Een selectie van bijdragen zal eind 1986 verschijnen als themanummer van het *Sociologisch Tijdschrift*.)

Zuiver wetenschappelijke verspilling

Henk Tromp

Enkele jaren geleden vroeg één der Raden waar de Nederlandse samenleving zo rijk aan is aan professor van Lieshout, secretaris van het bestuur en de raad van ZWO, waarom ZWO slechts 5,5% van haar jaarlijkse onderzoeksbudget van 200 miljoen gulden aan sociaal-wetenschappelijk onderzoek besteedde. Van Lieshout antwoordde: 'ZWO wil wel graag meer subsidies geven voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek, maar weet u, er bereiken ons uit die hoek maar zo weinig goede voorstellen.' Uit zijn woorden kan men afleiden dat de zorgelijke staat van de sociale wetenschappen een belemmering was voor ZWO om meer geld aan onderzoek op dat gebied te besteden. Er moest dus gestreefd worden naar een verbetering van de kwaliteit van de onderzoeksaanvragen en ZWO had ideeën over de wijze waarop dat zou kunnen gebeuren: de 'forumfunctie' zou binnen de sociale wetenschappen versterkt moeten worden. In de ogen van ZWO waren de sociale wetenschappen sterk verbrokken en de beoefenaars ervan waren meer geïnteresseerd in het najagen van hun eigen hobbies, dan in een onderlinge discussie over de plannen en resultaten van onderzoek. Sociologen en antropologen moesten zich aaneensluiten

in thematisch georiënteerde 'werkgemeenschappen' die de wetenschappelijke discussie zouden stimuleren. Immers, onderzoekers zouden op die wijze min of meer gedwongen worden om zich rekenschap te geven van het werk van hun collega's. Dit zou op zijn beurt moeten leiden tot een betere onderlinge afstemming van het onderzoek. Men zou dan meer voortbouwen op de resultaten van eerder verricht onderzoek, zodat er meer continuïteit en vooruitgang in het wetenschapsbedrijf zou komen. ZWO stimuleerde daarom de stichting van werkgemeenschappen, waarvan er thans 13 werkzaam zijn op het gebied van de sociologie en de antropologie. Voor de meeste antropologen en sociologen betekent dit dat zijn hun ZWO-onderzoeksvorstellen eerst aan een werkgemeenschap moeten voorleggen. Die werkgemeenschap fungeert als poortwachter voor de Stichting Sociaal-Culturele Wetenschappen (SSCW). De SSCW neemt de onderzoeksvorstellen van de werkgemeenschappen onder de loep, beoordeelt ze en plaatst ze ten behoeve van ZWO in een voorkeursvolgorde voor financiering: de zogenaamde prioritering. ZWO kan de adviezen van de SSCW overnemen, maar kan ook aan deskundigen vragen om